

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНО-
ПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА
ЯРЕМЕНКА»
ДУ «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ» (ЧЕХІЯ)
ВАРШАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)
СТАМБУЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ТУРЕЧЧИНА)**

МОЛОДЬ ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

21 червня 2024

Київ 2024

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 2 від 19 вересня 2024 року)*

Редакційна колегія:

К. Захаренко, доктор політичних наук, доцент;
І. Рашковська, кандидат психологічних наук;
Р. Драпушко, кандидат філософських наук, доцент;
С. Болтівець, доктор психологічних наук, професор;
О. Сіра, кандидат філософських наук;
Ю. Шевцова, кандидат наук з державного управління.

**МОЛОДЬ ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ** [Електронний ресурс]: збірник матеріалів Міжнародної
науково-практичної конференції (21 червня 2024 р.)/ Київ: УДУ імені Михайла
Драгоманова, 2024. 127 с. PDF-формат.

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Молодь та молодіжна політика в Україні в умовах воєнного стану» містить короткий зміст результатів наукових досліджень молодих та досвідчених дослідників, що стосуються молоді та молодіжної політики за умов військової агресії російської федерації проти України.

Матеріали зацікавлять науковців, викладачів, представників органів державного управління та органів місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, аспірантів, а також тих, хто цікавиться питаннями становища молоді, молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, автентичність цитат, вірність посилань несуть автори матеріалів, а також (для аспірантів) наукові керівники.

© *Автори публікацій, 2024*
© *Український державний університет*
імені Михайла Драгоманова, 2024

Оксана Сіра / Oksana Sira
кандидат філософських наук,
завідувач відділу НДЦ «Інститут соціально-правових
та політичних досліджень імені Олександра Яременка»
УДУ імені Михайла Драгоманова
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION AND MARITAL STATE IN UKRAINE

Важливість національно-патріотичного виховання складно переоцінити на будь-якому етапі державотворення. А в період воєнних дій увага до виховного процесу безперечно зростає, адже в цей період уже для всіх стає очевидним, що патріотичне виховання виступає суттєвим чинником у забезпеченні національної безпеки, сприяє зміцненню обороноздатності держави. І саме в такі періоди проявляються/стають очевидними його результати, особливо не доопрацювання чи прорахунки. Так, першим поштовхом до такої «ревізії» дій влади в питанні національно-патріотичного виховання (далі – НПВ) стала у 2014 році агресія росії проти нашої держави. Зрозумілим було, що багато в чому ця ситуація стала наслідком відсутності на державному рівні єдиної політики та розуміння його суті. А це в свою чергу призвело до появи регіональних програм, концепцій, планів, заходів, що перебували в різних ідеологічних площинах і, відповідно, ставили процес виховання патріотів у залежність від «містечкових» вподобань та пріоритетів. Останнє ж жодним чином не сприяло національній консолідації та суперечило принципам державності України.

Саме у соціальному середовищі був сформований значний запит та очікування на дії держави щодо спрямування нею зусиль не просто на виховання патріотично налаштованого громадянина, а на формування у нього національної свідомості на основі національних цінностей, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Так, у 2015 році на державному рівні розпочався процес запровадження єдиного підходу у цій сфері.

Зміни відбувались як у інституційній площині, так і в законодавчій. Зокрема у Міністерстві молоді та спорту України було створено відділ національно-патріотичного виховання, на який покладалась завдання з координування роботи ЦОВВ з даного питання, а також створено при Кабінеті міністрів України Міжвідомчу комісію з питань національно-патріотичного виховання під головуванням Віце-прем'єр-міністра. А на законодавчому – указом Президента України було затверджено Стратегією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, в якій зазначалось, що «національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі» [1].

Можна стверджувати, що саме ці зміни стали відправною точкою і початком запровадження системного підходу до формування та впровадження державної політики у сфері НПВ як на державному, так і місцевому рівні. Не вдаючись до детального аналізу подальших змін, зазначимо лише окремі основні моменти. Так, в системі освіти була прийнята Концепція НПВ дітей та молоді [2], впроваджувалась у закладах освіти військово-патріотична гра «Сокіл» (Джура), обласними місцевими державними адміністраціями розроблялись та приймались програми НПВ, створювались Координаційні ради з питань НПВ тощо. Запроваджені зміни потребували впровадження НПВ з розумінням його суті. Однак у частині регіонів України спостерігалось своєрідне, неоднозначне сприйняття поняття «національного», що створювало різноманітні перепони чи спрощення даного процесу. Можна говорити, що така ситуація була більшою мірою обумовлена надто спрощеним та не завжди конструктивним розумінням таких понять як «націоналізм» та «український націоналізм». Стосовно останнього можна говорити і про певну його дискредитацію. Слід визнати, що у багатьох було сформоване певне уявлення про включення його в такий ланцюг понять, як: нація-націоналіст-націоналізм-фашизм *(Знайшло своє підтвердження*

під час проведення автором фокус-групових дискусій у 2018 році у східних та південних областях). Було очевидним, що є необхідність прийняття окремого закону про НПВ, де б чітко було визначено основні поняття, суб'єкти даної політики та їх обов'язки. Було розпочато роботу над його підготовкою, і як не прикро визнавати, якби не повномасштабне вторгнення у 2022 році, то шанси прийняття такого закону були мізерними. Однак, знову ж таки в умовах реальних загроз національному суверенітету держави стає можливим прийняття необхідного законодавчого підґрунтя, а саме у грудні 2022 року Верховною Радою України прийнято закон «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». У світлі запровадження даної політики національно-патріотичне виховання стає її складовою, та трактується як «наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України» [3].

Отже бачимо, що маємо значний запит на НПВ під час саме глобальних викликів існування держави та здійснюються необхідні кроки на державному рівні для більш цілісної і системної роботи. Однак є й зворотний бік певних таких модифікацій, зокрема з фактично запровадженням нової державної політики з утвердження української національної та громадянської ідентичності робота з впровадження НПВ отримала як позитивні зрушення, так і має певні виклики.

Зокрема з позитивних моментів слід виділити чітке визначення основних термінів в тому числі й таких як «національна ідентичність» та «громадянська ідентичність». З одного боку таке чітке розділення термінів цих термінів вносить ясність для фахівців даної сфери в розумінні суті цього виховного процесу. А з іншого – передбачає, що процес їх формування має бути взаємодоповнюючим та

взаємообумовленим, оскільки вони є різними але головними сторонами нації/державотворення.

Іншим важливим моментом є те, що прийняття вищезазначеного закону доповнило той необхідний базис, на який мають спиратися на регіональному та місцевому рівні при реалізації даної політики. Зокрема були внесені зміни у закон «Про місцеве самоврядування в Україні», де до власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад додано було підпункт про «сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, створення умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти». Це стало важливою зміною, адже відповідно до принципу децентралізації державного управління основні питання мають вирішуватись саме на тих рівнях і чітка фіксація у повноваженнях щодо національно-патріотичного виховання створює умови для його розвитку на рівні територіальних громад. Зокрема й завдяки тому, що кожне повноваження органу місцевого самоврядування обов'язково має бути закріплене за тим чи іншим структурним підрозділом виконавчих органів або за окремою посадовою особою. Адже без такої чіткої фіксації – НПВ часто залишалось поза достатньою увагою у представників влади у територіальних громадах.

З певних моментів, що можна охарактеризувати скоріш негативно, є те, що національно-патріотичне виховання, ставши частиною новоствореної державної політики зазнає не лише певного коригування у своєму впровадженні. Тут присутнє й уповільнення певних процесів, а здобутки, що були досягнуті раніше, не отримують достатнього продовження в систематичній роботі. Адже нині відбуваються зміни як в нормативно-правовому полі, так й організаційному. Так, замість Стратегії національно-патріотичного виховання, прийнята Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності (далі УНтГІ), розробляється державна програма УНтГІ, такі ж процеси відбуваються і в областях – Координаційні ради з питань НПВ, переформатовують у ради з питань УНтГІ і т.д.і т.п.. Багато чого при цьому залежить від поінформованості

на місцях щодо необхідних змін саме від центральної влади. А те, що такі пояснення там потрібні свідчать і результати нашого опитування, що проводилось в рамках виконання науково-дослідної роботи «НПВ в умовах децентралізації в Україні».

Так, серед основних проблем, що відчують фахівці в територіальних громадах, які відповідальні за НПВ, є недостатня методична та організаційна підтримка. Останнє ж є актуальним в першу чергу для тих фахівців, які мають незначний досвід роботи з національно-патріотичного виховання у своїй громаді (таких за даними нашого обстеження є майже третина опитаних). Вони потребують інформації, що є базовою для необхідного початку роботи, зокрема щодо таких питань як: яка відповідальність органів місцевого самоврядування; з чого слід починати, як організувати роботу на рівні свого відділу; з ким комунікувати далі; які є шляхи розвитку НПВ в громаді, як налагоджувати співпрацю з органами державної влади, з громадянським суспільством? Як бачимо, тут передусім важливим є знання необхідної нормативно-правової бази, що за самооцінкою опитаних фахівців у них є на рівні 3,5 бали за 5-ти бальною шкалою.

Безперечно, за таких умов необхідним є проходження даними фахівцями відповідного навчання. Однак, за останні три роки більшість респондентів його не проходили (семінари, тренінги тощо). Відповідно у опитаних фахівців є сформований запит на інформацію щодо різноманітних питань НПВ. Окрім нормативно-правового забезпечення є запит щодо організації роботи з НПВ безпосередньо у місцевих закладах – освіти, культури, центрах НПВ чи молодіжних центрах/просторах; які сучасні форми та методи роботи з молоддю; особливостей роботи в умовах воєнного стану тощо.

Можна говорити, що такий значний запит на методичне забезпечення і його недоотримання є прямим наслідком недостатньої уваги держави до методичної та науково-дослідної роботи у даній сфері. Хронічне недооцінення (недофінансування) цих напрямків призводить до недоотримання фахівцями актуальної інформації і відповідно унеможлиблює вчасне реагування на виклики.

Це по суті має бути безперервна робота з моніторингу як громадської думки (особливо молоді), так і зворотного зв'язку від фахівців на місцях, задоволення їхніх запитів та потреб.

Отже бачимо, що мета державної політики у сфері національно-патріотичного виховання є об'єктивною, відповідає потребам громадян та її досягнення потребує більшого ресурсного забезпечення й системної організації.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки : Указ Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580/2015/paran16#n16> (дата звернення: 21.05.2024).

2. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки від 16.06.2015 № 641 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 21.05.2024).

3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2834-20> (дата звернення: 20.05.2024).

Євген Сірий / Evgen Siryy`
*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач відділу НДЦ «Інститут
соціально-правових та політичних досліджень
імені Олександра Яременка»
УДУ імені Михайла Драгоманова, ІС НАНУ
(м. Київ, Україна)*

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІОЛОГІЧНІ ТА
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ РІВНІ**